

ref. xxvi. 9.

בָּנָה
DIATRIBE PHILOLOGICA,
DE
TERAPHIM:

Quam,

P R A E S I D E

Viro Clarissimo & Excellentissimo

Dn. JOHANNE MICHAELE
DILHERRO, ORAT. HIST.

& Poëtices P. P. celeberrimo, Philologo
famigeratissimo, Dn. Præceptore, & Pa-
tronio suo, Parentis instar, ætatèm
devenerando,

Publico examini submittit,

PHILIPP-HEINRICUS MALSIUS
Lipsiâ Misnicus.

Horis consuetis,

In Auditorio Majori,

Addiem Decembr.

ANNI c̄lo Ic̄ XL.

coll. diss. A
26, 52

JENÆ,
TYPIS LOBENSTEINIENSIS.
v. a. XXVI. 52.

REDAKTIERT UND GESETZT

Ostquam annos in Mesopotamia *Laban ex plusculos consumserat Jacobus, minister hieri infidelis Labani fidelissimus; misericordia inter ad quem, metu Esavi, fratris indignans. Canaan redi- tis, necemque minitantis, quod paternam naan redi- turus.* benedictionem intercepisset, matris suasu concesserat; redire tandem in terram Canaanam gestiebat.

Sed quia haud facile Labanum istum, avunculum pariter & sacerum suum, cuius duas filias, Leam & Rachelem, simul in matrimonio habebat, discedendi potestatem sibi facturum metuebat: semel, cum forte commodum abesset domo iniquus Euclio, tondendis evibus occupatus, clam meditatus est fugam, evasitque; simul eum uxorculis: quarum formosior & amabilior, Rachel, paterna idola una secum adsportabat. Ita *Rachel pax* enim *Historicorum vetustissimus*, Moses, libro *Gene- tris sui, La rationis cap. XXXI. v. 19.* וְתַגִּנֵּב רָחֵל אֶת־תְּהִרְןָ פִּיסָּתְבָנִי, *Tera* id est; *& furata est Rachel Teraphim*, *phim furatur.* *Patris sui.*

Quæ sit ratio vocis *תְּרֵפִים* admodum est in controversia. Nos, μέλλοντες συγχρωτίζειν τοῖς νεκροῖς, & cupientes Antiquorum loculos perscrutari, quæ circa eam videantur notabiliora, brevicula hac Diatribe proponemus.

I.

I. In vocis *Etymologiam* primò inquiremus. *Zoban- raphim ya- nes*

Vocis Te-

nes

via etymo-nes Mercerus in notis ad Lexicon Sanctis Pagnini p. 3185.
logiae: & Simeon de Muis in אמר אָמַר p. 217. existimant,
J. Merceri esse vocem exoticam sive peregrinam. Quidam ut
& Simeo- scribit B. Lutherus. Comment. in Genes. ad cap. XXXI.
nis de Muis sententia. v. 19. à רְפָא i.e. mederi aut sanare deducunt: quasi di-
cas: salutares salvatores, hoc est, DEOS. Ibid. p. 433. Sunt
tamen, qui huic originationi analogiam Grammati-
cam adserunt adversari.

2. Alii derivant à רְפָא i.e. destitit, defecit, remissus
R. Jehudæ fuit. R. Jehuda, in Sobar, sive Commentario Cabba-
listico in V. libros Mosis: Quare, ait, dicuntur Teraphim?
quia deprimunt & remissas faciunt manus hominum; si-
ve, avocant à laboribus suis cultores suos: ut explicat optimè de litteratura Ebraica meritus Buxtorfius Lex. Rabb.
R. Bechai p. 2664. Paulò aliter exponit R. Bechai: vocabulum
deductum est à רְפָא & vocatur ita, quasi
רְפִיָּה (i.e. laxa, remissa, infirma) ad indicandum:
quod verba ipsorum sunt quasi נְבוֹאָה רְפָא i.e. pro-
phetia laxa, inanis & vana.

3. Sententiam R. Jehudæ uberioris explanat B.
Lutherus: Mibi rectius derivari videntur Teraphim à va-
cando: & adluditur ad Sabbatum, sive ad cultum; quod
fuerit eis vacandum, serviendum, & Sabbathum agendum:
sicut Psalmo LXV. dicitur: vacate & videte, id est, mibi
auscultate, desinite à vestris studiis: Last abe/last mich
machen. Sic idola illa babherunt sua Sabbathos & cultus;
à quo cultu dicta sunt Teraphim, daß man ihnen hat
fehren müssen. Comment. in Gen. I. d.

4. Sed & de hac Etymologiâ Muis: Certe non
admodum ad analogiam Grammaticam quadrat; ut si faci-
lè judicabunt, qui Ebraicè sciunt: loco ante laudato.

Facit.

5. Facilius origo, quam proposuit in libro Sohar R.
Jose: Quare nominatur Teraphim? בְּגִין i.e. propter R. Jose.
ignominiam. Quibus innuit verbis, dici תָּרֵפִים à תָּרֵף
vel quod turpitudinem signominiam significat. Ita
etiam vel id est, Commentarius vagus
in Pentateuchū sat celebris: לְמַה נִקְרָאוּ תָּרֵפִים: לְפֹיו:
שֶׁהָם מְעַשָּׂה תָּרֵף מְعַשָּׂה i.e. Quare ve-
cantur Teraphim? propterea quod sunt opus turpitudinis,
et opus fæditatis.

6. Hæc tamen ratio Judæis magis, quam Laba-
no, & similib⁹ Teraphim cultoribus, placere potuisse:
qui, eam potius ob causam, hoc nomine insignivissent;
quod turpitudinem, fæditatem & ignominiam, quasi
Δαιμῶν ἀλεξίκακοι καὶ διστομποῖ, amolirentur.

7. Nec absurdè etiam diceretur; תָּרֵפִים
in Hiphil. הַתָּרֵוף i.e. vermiculari, vermiculosum fieri, de-
scendere; ut vox ista in genere significet, opus ad fabrè
efformatum, vermiculatum, ornamenti, quasi vermicu-
lis aut tessellis, variatum & distinctum; & porrò simu-
lacra, imaginem: quod placuit etiam S. Hieronymo, qui: S. Hierony-
ם תָּרֵפִים propriè appellantur μορφῶματα i.e. figura & si-
mulacra. Notis in cap. III. Osee. ita tamen, ut signifi-
catio hæc generalior, pro circumstantiarum varietate,
postmodò ad specialiorem contrahatur. Sed de intri-
cat. Etymo satis.

II.

I. Quid I. Per Teraphim in commate nostro 19.
intelligatur, nō est usq; adeò difficile, interpretari: cùm
ipse Labanus inferiùs v. 30. dicat: לְמַה נִנְבַּת אֶת־אֱלֹהִי Teraphim,
i.e. quare furatus es Deos meos? Vnde adparet; fuisse idola fue-
nt. ipsi propemodum loco Penatium: non quidem quod

A 3.

ipsas.

ipsas illas imagines, sed quod in illis, & per illas Deum
veneraretur: quod tradit D. Salomon Gesnerus Comm.
in Gen. h.l. Onkelos, & ille Paraphrastes, qui Ben-Uzie-
lis nomen, falsò tamen, ut volunt, in Pentateuchum
gerit, צְלָמֹנֶה i.e. *imagines*, vertunt. LXX. τὰ εἰδῶλα,
Aquila, μορφίματα, pro quo dubio procul legendum,
μορφίματα.

Qua forma Tera-

phim?

2. Qua verò fuerint Teraphim forma, amplius
dispiciendum? Ita Elias Levita, Germanus, in Lexi-
co, quod à numero vocabulorum difficiliorum, quæ
ibi explicantur, תְשֵׁבַי vocatur: continet verò vox ista-
hæc in numero ICCCXII: Inveni, quod in hunc modum
fiebant Teraphim: mactabant hominem primogenitum;
cujus caput torquendo præscindebant; quod postea sale &
aromatibus condiebant, scribebantq; super laminam aure-
am nomen spiritus immundi; quæ supposita capiti ejus po-
nebant illud in pariete, incendentes coram eo candelas, &
adorantes coram eo. Atque cum istiusmodi locutus fuit
Laban. Vide in capitulis R. Elieser caput XXXVI. Ita ibi,
exinterpretatione Pauli Fagii.

Emenda-
rio versio-

nis Eliæ Le-
bant: substitui mavult Johannes Seldenus: ungue seca-
vitæ, adla-bat, aut manibus discerpebant caput ejus; quod ea sit signi-
ficatione vocis פָּלָמָד quæ in textu Ebræo est posita Adeun-
sus ipse Syntagm. de DIIs Syris cap. II. p. 98.

4. Paulò aliter leguntur hæc apud Buxtorf.
Lex. Rabb. p. 2661. ex eodem R. Eliesere: Quid sunt Te-
raphim? Mactabant hominem primogenitum, & avelle-
bant caput ejus, & saliebant illud sale & oleo, scribebantq;
super laminam auream nomen spiritus cuiusdam immuni-
dis, & ponebant illam sub lingua ejus. Postea posuerunt il-
lud,

Iudicavit ad parietem, & incendebant lampadas coram eo,
ac procubuerunt coram ipso; & sic locutum est simulacrum
illud cum eis. Unde autem probatur, quod Teraphim locu-
ta sunt? inde, quod dicitur: Teraphim loquuntur vanita-
tem. Zach. X. v. 2.

5. Non insuper sunt habenda, quæ de hoc R. Eli- R. Elieser
esere notat Buxtorfius: Autor hic dictus fuit R. Elieser antiquitas
magnus, filius Hircani, qui in Gemara Talmudica natεξο-
χην vocatur R. Elieser. Uxorem habuit sororem Rabban
Gamalielis secundi; qui videtur fuisse Preceptor Apostoli
Pauli. Preceptorem habuit R. Jochanan BenZacchai; qui,
ex desolatione urbis eruptus, pervenit Jabbnam, & quin-
quennium adhuc ibi Synagogæ prefuit: cui successit Rab-
ban Gamaliel secundus, cuius ipse sororem duxerat. Hinc
pacet Autoris hujus, & libri antiquitas &c.

6. Nicolaus de Lyra ad h.l.hæc notat: considerandū, Lyrani ex-
quòd, ubi translatio nostra habet idola, in Ebraeo habetur: plicatio T.
Teraphim. Et dicunt aliqui, quod sint imagines, factæ par- raphim.
tim per Astronomiam, & partim per Necromantiam, que-
dent responsa. Ebraei dicunt; quòd est caput alicujus pueri
primogeniti, imperfecti & sacrificati Dæmoni. Et istud ca-
put præcisum salsatur, & aromatibus conditur; ut possit diu
stare. & super linguam ejus in lamina aurea ponitur nomen
Dæmonis: & sic dat ibi responsa.

7. Factas imagines dicit partim per Astrono- Teraphim
miam; quòd, qui adornabat eas, opus haberet respicere ho- siebat par-
ram certam, & annum certum, ad id convenientem; ut tim per A-
scribit R. Salomon Comment. ad II. Reg. XXIII. v. 24. stronomi-
partim per Necromantiam; quòd consultatio ad in- am; par-
terfecti primogeniti caput fieret: quæ similitudinem tim per Ne-
quādam cum Necromantia propriè sic dicta, habebat. cromanti- am.

Et

Et sane veteribus caput fuisse habitum ἐρόνται i.e. sacram
atq; divinum, adparet ex Athenæi Lib. II. Et Philosophia
duxatq; magister, Aristoteles in Probl. sect. III.
quæst. 7. vocat τὸν κεφαλὴν τὸ θυσίατον τῶν περὶ ἡμᾶς,
ὅτεν ὁ λογισμός ἐστιν, i.e. caput membrorum omnium præcipue
Divinū, unde ratio est, & q. 9. iterum adpellat τὸν κεφαλὴν
θυσίατην, i.e. caput, partem præcipue sacram. Plura videri
possunt ea de re, apud Ludovicum Cresollium Lib. II. va-
cat. autumnal. cap. I. p. 101. & 102.

8. Superstitiosissimis verò divinationibus O-
rientales fuisse deditos, indicio est Esai. II. v. 6. מִלְאָה מַקְרָב quod, consideratis loci istius circumstantiis,
ita παραφεύζει Sanctes Pagninus: Superstitione repleti
sunt (Israelitæ) præ Arameis, qui sunt ad Orientem Israe-
lis. Et Ariolum Balaamum, Beori filium, fuisse Orien-
talem, patet Numer. XXIII. v. II. De Aram adduxit me
Balac, Rex Moabitarum, de montibus Orientis.

9. J. Gaffarellus Lib. curiositatum inauditarum,
uti vocat, cap. III. opinatur; Teraphim figuræ à Mo-
se Legislatore permissæ esse, & à Labano antè, & reli-
quis Orientalibus piè usurpatæ: quibus mediantibus
^{J. Gaffarel} voluntatem suam DEUS patefecerit; & Cherubino-
^{li declaratio} rum ac Seraphinorum figuræ, fuisse generis ejusdem.
^{Tera-} Sed cùm nec vola nec vestigium hujuscce rei apud Mo-
sen, aut alios, vel curiosissimè rimantibus adpareat;
cum Andrea Riveto Exercitat. CXXXII. in Gen. Gaffa-
rellum res sibi suas habere jubemus.

10. Verù menim verò cum & alibi in S. Scri-
pturis vox תְּפִיא occurrat; videbitus, an ubivis,
^{Jud. XVII} modo hactenus tradito, explicanda?

v. 3, 4, 5. II. Judicium XVII. v. 3, 4, 5. legimus: Reddidit
Micba

Micha argenteos mille & centum, & tulit mater ejus ducentos argenteos, & dedit eos argentario; & fecit ex eis פֶּסֶל וְמַטְבָּרָה i.e. sculptile & conflatile; & fuit in domo Michæ. Viro autem Michæ fuit domus DEI; fecitq; אֲפֹר וְחַרְפִּים i.e. superbumerale, & Teraphim &c. & cap. XIIIX. v. 14. Num nostis, quod est in domibus istis superbumerale & Teraphim, & sculptile, & conflatile? quæ verba, versu sequente 18. repetuntur.

12. Aliqui existimant sculptile & conflatile, unum fuisse idolum; à quorum partibus stat Tostatus, Episcopus Abulensis: alii tamen non male id cum Cajetano negant; quod cap. XIIIX. v. 17. & 18. clarè satis se jungantur, & distinguantur. Ac vult Cajetanus; idem, quod ratione artis, vocetur sculptile & conflatile, etiam ratione officii, quod in divinando positum, Teraphim nuncupari.

13. Atqui obstat hoc; quod tanquam res omnino diversæ, sculptile, & Ephod, & Teraphim, & conflatile recenseantur; & quidem ista serie, quæ non obscurè innuit, non sculptile tantum à conflatili, velut rem à re; sed ab utroq; etiam Teraphim distingui.

14. Dicimus igitur: Teraphim hīc non tam ipsa notare simulacra, quām sacrum adparatum, quo istis ministraretur: quemadmodum c. XVII. v. 5. dicitur, factis jam sculptili & conflatili, Ephod demum & Teraphim fuisse addita. Hoc docuit nos B. Hieronymus: Micha, cum ueste sacerdotali, cetera quoq;, quæ ad sacerdotalia pertinent ornamenta, per Teraphim fecisse monstratur. Epist. CXXX. ad Marcellam. Eodem modo Theologus pientissimus doctissimusq; , Johannes Brentius: Faciunt Ephod, hoc est, superbumerale:

B

genus

genus est vestimenti sacerdotalis, quemadmodum in Exodo
cap. XXVIII. scribitur. Faciunt etiam Teraphim; quod
nostris interpretantur idola: Et videntur fuisse instrumen-
ta ad cultum Divinum, de quibus etiam est Osee cap. III.
Comm. super h.l.

15. III. תְּרָפִים הַפְצָר i.e. resistere, est, Tera-
phim. I.Sam. XV p. bim. I.Sam. XV, 23. Ubi subjectum propositionis loco
v. 23. posteriore collocatur, modo Ebræis usitatissimum. Po-
nitur hic per Metonymiam subjecti pro adjuncto,
pro cultu idolorum: Lutherus, Wiederstreben ist
Abgötteren und Götzendienst: Velut etiam inter-
pretatur Chaldaeus, qui: sicut, ait, peccata hominis, qui
errat post idola; sic est peccatum hominis, qui addit ad ver-
ba Prophetarum Ad quod comma signatè iterum Bren-
tius: Cum in lege Domini omnium idolorum Et sculptilium
cultus, pro impia Idolatria reputatur: consentaneum
est, etiam cultum Teraphim impiam Idolatriam esse. Pro-
inde, cum hypocritarum opera Teraphim dicantur; quid
reliquum est, nisi quod ea opera, sint impia idola; Et, que
Idolum, confidunt in ipsa, sint idolorum cultores Et adoratores?
quid? Idolum enim est non solum id, quod manus sculptur, Et
corporalibus gestibus adoratur; sed unaqueq; præter Do-
minum Deum nostrum, res, Et unumquodq; opus, quod cor
humanum aut sibi ipse statuit, aut ante à statutum eligit, Et
fiduciam a spem suam in illud collocat, sibi q; per illud felici-
tatem pollicetur. Vide prefationem B. Lutberi planè au-
ream in Prophetas, §. Abgötteren bei den Jüden.

I. Samuel. 16. IV. I.Sam.XIX. v.12, 13. Et descendere fecit
XIX, 12. 13. Michal Davidem per fenestram; Et abiit, Et fugit, Et evasit;
Et Michal תְּרָפִים Teraphim accepit (LXX. τὰ κευοτά Φια,
q. in Ebræo sit קֶבֶר quod significat sepulchrū, sive verū
sive

Si ve simulatum) & posuit in lecto, & posuit sub capite ejus
pellēm caprarum. (Chaldaeus : כְּנָזֶר אַדְּבָנִי i.e. utrem
caprarum; LXX. ἡπαρ τῶν ἀγελῶν i.e. epar caprarum,
confundentes קְבָּר epar, cum קְבָּר pellis, vel pulvinar è
pelle.)

17. Genebrardus Comm. in Psal. LXXIII. putat; Genebran-
הַלְּבָנִים h̄ic fuisse statuam sacrā; cujusmodi in domo di explica-
sua, quasi Lares & Penates, David habuerit. Quod me-
ritò displicet Francisco Riberæ in cap. III. Oseæ num. 21. phim, re-
ubi scribit: Tulit Michal statuam, & posuit eam super le- pudiatu-
stum: ubi pro statua est in Ebræo Teraphim. Quam autem
statuam posuit? certè non idoli alicujus. Neg, enim idola
erant in domo Davidis. Sed neg, alterius modi statuae essent
apud Davidem: non imagines Astronomicæ, ut quidam
putant: non imagines factæ, ad suscipiendam virtutem su-
periorum; quod R. Abraham, magis huic loco consentaneum
esse, dixit in Commentariis Gen. XXXI. cap. Quæ omnia Ju-
dei detestabantur. Sed fecit Michal, ex variis hinc inde
rebus, statuam homini similem, quales tauris objici solent
in circo; aut in hortis ponit ad aves terrendas, vestibus sc. vi-
rilibus, aut palea, aut ligno, aut pannis oppletis, & humani
corporis membra simulantibus; aut certè quales tumulis
imponi solent, cùm absentium funera sint.

18. Omnia planissimè Abulensis, qui: dicen-
dum, inquit, quod ista statua vel Teraphim, erat aliquod li-
gnum rotundum & longum, vel aliquid alterum, quod pos-
set pannis involutum hominis jacentis effigiem declarare.
Nam non adparebat istud simulacrum, vel Teraphim; sed
opertum erat pannis, & pellis caprarum erat ad caput. Ideò
sufficiebat, quod esset quodcunq;, habens magnitudinem;
etiam si non haberet humanam similitudinem. Dicendum

ergo: quod non fuit idolum; sed aliquod lignum, vel alia res, habens longitudinem & latitudinem, similem corpori humano; ita ut posset illud aliqualiter representare. Paulò post: Litera Ebraea posuit Teraphim; quod Teraphim, significat idolum seu simulacrum. Et sicut ponitur idolum, simulacrum alicujus rei, que colitur; ita istud, quod ponebatur in lecto, ponebatur, ut esset simulacrum Davidis dormientis. Et sic vocatur Teraphim, non ad colendum; sed ad representandum. Comm. in h.l.

Versio 19. Ex LXX. Interpretum versione, qui pro LXX. In- כְּבִיר הַעֲזֵב i.e. pelle caprarum, posuerunt ἡπαρ τῶν interpretum αἰγῶν i.e. epar caprarū, natū videtur istud, quod tradit à textu E. Josephus: Melcha (i.e Michal) Davidis uxor, & Regis filia, brœo abiit. parato lecto, tanquam agrotanti, ὅπερα τοῖς ἐπιβολαῖσι ἡπαρ αἰγῶς i.e. stragulis jecur capræ recens exsectum subjecit: diluculoq; venientibus, quos Pater (Saul) ad Davi- dem miserat, ostendit lectum opertum; et, quod palpitatione jecoris stragula moveri viderent, maritum agrum anbelare persuasit, addens, totam noctem inquietam eum exegisse: ut interpretatus est Sigismundus Gelenius.

20. Eadem sententia placuit Theodoreto, quæst. XII. in I. Lib. Regum. Ponit in medio jecur capræ recens occisa; ut motu quodammodo imitetur respirationem. Satis enim movetur etiam post cædem ejusmodi jecur. At verò in Scriptura Sacra vox nulla adparet, quæ jecur significet. Nec vero præterea simile, eam caprini jecinoris futuram palpitationem sub stragulis, quæ foras se prodat, & respirantis s. hominis stertentis speciem referat; ut notat etiam Caspar Sanctius Comm. ad h.l.

21. Deniq; & hoc non prætermittendū, quod in vulgata Versione h.l. pro תְּרָפֵב modò ponatur statua, modò

modò simulacrum: cum tamen Bellarminus Lib. II. de Bellarmis Reliq. Sanct. c. V. scribat, simulacra in Scripturis ubiq; ponini hallucinatio idolis: idolum verò hic non fuisse, satis ostensum à Ribera & Tostato.

22. V. De Josia dicitur; quod expurgaverit Pythones, & Ariolos, & Teraphim & DEOS (per contemptum dictos) stercoreos, & omnes abominationes, quae conspiciabantur in terra Iuda & Jerusalem. II. Reg. XXIII. v. 24. ^{II. Reg.} _{XXIII, 24} Ubi ad vocem תְּרָפִים וְאַרְוֹן addit Franciscus Vatibus. Hic team vim habet, ac si diceret: ut uno verbo dicam: omnia idola; DEOS stercoreos &c. LXX. retinuerunt vocem θεραφίαι &c. Chaldaeus מְתֻעָטָה i. e. idola. Sanè vel variæ idolorum variorum imagines, vel ornamenta & vasa ad eorum cultus pertinentia, hīc per תְּרָפִים exprimuntur. B. Lutherus reddidit Bilder.

23. Refert hunc actum Brentzius ad emundationem in ædibus privatis factam, cum ita commentatur: Post publicam Phase celebrationem, privatas etiam impietas expurgavit Josias. Nam etiam si bactenus publicas superstitiones abrogaverat; private tamen remanserant. Major enim ferè pars subditorum totius imperii, paternis superstitionibus adfici erant, ut avelli non potuerint; quamvis publica sacra abrogarentur. Proinde Josias privatas etiam impietas rejecit. Nam abstulit Ariolos, Pythones, imagines, idola & alias abominationes, quas privati in privatis ædibus instituerant. In h. l.

24. VI. De Rege Babylonie prædictit Dominus: Stabit Rex Babel in birvio, in capite duarum viarum, ad divinandum divinationem, terget sagittas, interrogabit Teraphim, inspiciet jecur. Ezech. XXI v. 21. Ad quem locum R. Salomon: Teraphim est imago loquens, per artem

*Magicam: est q̄z horā certa disposita; quā si confecerit eam,
est in ea sermo perpetuus.*

25. Sed, si quid hujuscemodi formæ idoli credendum; potius eligenda videbitur ea, quam supra ex R. Elisere, quippe multò antiquiore, & posteriorum, in hac explicatione, paululum tantummodo ab ipsis interpolata, antesignano, copiosius dedimus descri-
*Babyloni- ptam. Nec abhorrebit ab ea impium & incredibile-
orū nefan- Babyloniorum studium, quod generibus prope omni-
dum stu- bus divinationum impenderunt; adeò ut *Babylonii*
dium ari- vel *Chaldaei* nomen, pro Ariolo usurpari cœperit.
• landi.*

Diabolus loquela 26. Diabolum verò per organa sua loqui, quod su-
pra th. 2. 4. & 24. de Teraphim perhibebatur, nemini mirū, inducit i- aut novum; nisi cui omnia, quæ unquam ullibi facta, dolis.

nova sunt. De hujusmodi loquela S. Augustinus: Non malignis demonibus etiam sic difficile est fallere. Lib. IV. de Civ. DEI c. 19. Idem: Quod videntur ei (Porphyrio) herbis & lapidibus, & animantibus, & sonis certis quibus- dam, ac vocibus, ac figuraonibus, atq; figuris, quibus- dā & observatis in cœli conversione motibus siderum, fabri- cari in terrâ ab hominibus potestates, idonee & variis affecti- bus exsequendis: totum hoc ad eosdem ipsos demones pen- tinet, ludificatores animarum, sibimet subditarum, & vo- luptaria sibi ludibia de hominum erroribus, exhibentes.

Gereberti caput fati- Lib. X. de Civ. DEI. c. II.

27. Idem sentiendum, de statuæ capite, quod dicum. Gerebertus ille, primò Rhemensium, deinde Ravennatum Archiepiscopus, & posteà Pontifex Maximus, Sylvester II. dictus, à Saracenis Hispaniensibus edoctus, in Ora- culum sibi conflavit. Prodamus factum G. Malmesbu- riensis, de gestis Regum Angliae Lib. II. c. 10. verbis: De

Gere-

Gereberto fama dispersit, fudisse sibi statuae caput, certa in-
spektione siderum, quod non nisi interrogatum loqueretur;
Et verum vel adfirmative, vel negative pronunciaret. Ver-
bi gratia, cum diceret Gerebertus: ero Apostolicus? respon-
deret statua: etiam Moriar, antequam cantem Missam in Diaboli Iu-
Jerusalem? non. Qui tamen responso, de mortis tem- dibrium
pore, deceptus est. Cogitavit enim ille urbem Jeru- in vatici-
salem: Oraculum vero sanum S. Crucis, quod Ro- nando.
mæ vocatur Jerusalem, voluit intellectum. Illic post-
quam Pontifex ille, Oraculi mentem non adsecutus,
sacra celebraisset, miserè vitam finivit. Nam gravi sta-
tim correptus febri, ex strepitu Daemonum, ut tradit
Petrus Præmonstratensis, sensit sibi mortem adesse,
pensumq; Satanæ reddendum. Scelus Magici erro-
ris publicè plorans, confitebatur, & miserabili & hor-
rendo post interitu abripiebatur. Et inter ipsas mor-
tis angustias petebat, ut scribit Benno, manus & lin-
guam sibi abscondi (sunt, qui addant genitalia) quibus
Deum blasphemabit. Videatur Jobannes Baleus, Su-
dovolgius Anglus, in ejus vita, Lib. V, class. III. sect. 3.

28. Adduntur apud Ezechiem duo divinatio- Βελομαν-
num genera alia: quæ quamvis ad Teraphim non perte- ταις &
neant, ὡς τὸ παρόδω τamen paucis attingemus: ut Baby- ῥαβδο-
loniorum supersticio eò fiat manifestior. Altera in- μαυτεία.
nuitur verbis: Rex קָלְקָל בְּחַצִּים Quæ verba alii ex-
ponunt, terget sagittas: ut in earum splendore cerne-
rent divinatores, quæ eundum esset; sicut Augures in
splendenti cuspidi, velut in crystallo, futura prospici-
unt. Alii: commiscebbit sagittas: ut, uni sagittæ inscri-
bens nomen urbis Rabbath, alteri nomen urbis Jerusa-
lem, deinde commiscens eas in pharetra, & clausis o-
culis

culis unam educens, sorte disceret, ad eam sibi esse eundum, cuius nomen illa contineret. Videndi sunt in h. l. S. Hieronymus, & Theodoreetus. Alii: jacet sagittas: ut mistim rectâ in altum duas vel tres sagittas librans, videret; utrum ad dextram, versus Jerusalem; an ad sinistram, versus Rabbath, caderent, & ipse eò se, cum exercitu, conferret? Quæ & ipsa explicatio non nihil quadrat ad comma sequens: *Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem &c.* Sed de Βελομαντείᾳ aut ῥαβδομαντείᾳ consulendus *Johannes Baptist a Villalpandus* Comm. in cap. XXI. Ezech. Tom. I. *Seldenus* in Syntagm. I. de DIS Syris, c. II. p. 101. & seq. *Delrio* Lib. IV. disq. Magic. c. II. quæst. 7. sect. 3. *Georgius Wicelius* in adnot. ad versionem Bibl. Witteb. p. 136. &c. *Cælius Rhodiginus* Lib. VII antiq. Lect. cap. 29. Ex quibus versiculæ 12. cap. IV, Oseeæ facilius poterit intelligi: *Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus ejus adnunciauit ei.* Ubi Deus conqueritur, quod populus qui ipsum Magistrum adducere habere, ipsumq; consulere posset, malit idola per baculos interrogare, ut prænoscat futura. Sunt tamen, qui aliter exponant.

Extispiciū.

29. Altera innuitur verbis: **רָאָה בְּפַנֵּי** *introspexit* i.e. *inspiciet* (vaticinii enim circumstantia flagitat, ut præteritum Ebræum per futurum exponatur) jecur. Et si immolatis victimis exta omnia Gentiles diligentissime considerarent, ut epar, lien, cor, renes &c. epar tamen vaticinii fons erat. *Quod si careret vitio, portendi læta opinabantur: sin vitiatum esset, aut non suo loco constitutum; adversa nuntiabat; sive cæteræ consentirent, s. dissentirent.* De hac ἡπατοσκοπίᾳ videantur plura apud *Ludovicum Lavaterum* in caput XXI. Ezech.

Ezech. & Capp. Peucerum, cap. VI. de divinatione extispicum.

31. VII. Dominus suo duræ cervicis populo comminatur, fore, ut diebus multis desideat nullo Rego, nulloq; Principe, & nullo sacrificio, & nulla statua: nullo deniq; Ephod, & Teraphim. Os. III, 3. Comminari Deum populo suo ablationem & Politia & Ecclesiæ, manifestum est; & quidem in hac non veri solum cultus eversionem, sed & falsi, ad quem Iudæi per quam erant proclives, ἔχοντες περικαίμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, adsere-re, si opus, possemus. Adeundi autem B. Meisnerus, Jobannes Tarnovius, Cornelius à Lapide, Franciscus Ribe-ra 'Commentariis in Oseam: quorum postremus longum probationis funem dicit, ut Teraphim hic idola significare obtineat.

R. D. Camius in h.l.: אין זבח ליהוה ואין מצבָרֶץ לְעֵז ו אין אפוד ליהוֹת זֶבַח ו תְּרֵפִים לְעֵז: i. e. Quod dicitur apud Prophetam: absq; sacrificio: illud respicit verum Deum: absq; statua; cultum alienum: absq; Ephod; iterum Deum verum: absq; Teraphim; denuò cultum alienum.

32. Quæ Moncejus profert Lib. I. de vitulo Monceji aureo, cap. XIIIX. & XX. quibus probare satagit, Teraphim fuisse Cherubim; ea tanti esse momenti non arbitramur, ut ea propter sententia altera repudietur. Qui verò Teraphim fuisse Seraphim contendunt; idque statu minare ex Cedreno moliuntur, qui pro Teraphim ponit Seraphim: illi non attendunt Cedreni Seraphim cubare in mendo.

33. Utrum verò in specie certum aliquod idolum, quale fatidicum caput Labanis fuisse, R. Elieser

C

trade-

tradebat; an verò in genere idolorum omnifaria simula-
cra & imagines hic debeant intelligi? liquidò non
adseveramus: posteriorem tamen sententiam à vero
pro*ri*us abesse, existimamus.

Urim &
Tummin
ex mente
Theodo-
reti.

34. Exeo, quod LXX. interpretes תְּרֵפִים hīc
expresserunt per δήλας, vel, ut quædam exemplaria
habent, δήλωσιν; nata est hæc Theodoreti explicatio:
Δήλας, Divinas prædictiones nominavit: et, quod summus
Sacerdos, rationalis judicij τὴν δήλωσιν, id est, ostentum
accipiebat, & veritatem: et, quod per quasdam significati-
ones, in illo factas, futura prædicebat. Comm. in h. l. Vi-
detur Theodoretus existimare, talem fuisse rationem
Urim & Tummim, qualem prodit Rambam: Sacerdos
inquiens, consistit, facie sua ad arcem conversa: consiliū
vero expetens ipse stat a tergo, facie suat ergum Sacerdotis
spectante. Interrogat sacerdos: adscendam in prælium?
aut, non adscendam? cum è vestigio Spiritus S. adflat Sa-
cerdotem; qui, oculis in pectorale conjectis, ibi visione Pro-
phetica videt: adscende, aut, ne adscende: idq; in conspe-
ctu suo litteris è pectorali prominentibus.. Itaq; Sacerdos
illi respondens, inquit: adscende, aut, ne adscende. Plura
in eam rem vide in Praclarissimi & Excellentissimi,
Dn. Præsidis Lib. I. Elect. cap. V.

35. Quamobrem verò LXX. vocem תְּרֵפִים
per δήλας vel δήλωσιν exponant, causam esse putamus?
quod prædictionibus sive vaticiniis celebrarentur
Teraphim. Job. Drusius: Cur autem תְּרֵפִים vertant
LXX. per δήλας; fateor me ignorare. An, quia indicabant
futura? Sanè Jonathan interpretatur eandem vocem pen-
sioni מַחְנֵי ad primè rectissimè. In Conjectaneis ad Oseam
pag. 200.

36. VIII. Zachariæ X, 2. gravis continetur de. Zach. X, 2.
hortatio à cultu idolorū; & additur ratio: כִּי הַתְּרָפִים
i.e. quoniam Teraphim loquuntur vanitatem.
Quid saepe adlegatus R. Elieser hīc per Teraphim intel-
ligat, patet ex ejus verbis, supra ad cap. Genes. XXXI.
adductis, in quibus hunc locum ad testimonium ci-
tabat.

37. Utrūm verò tam abominabile divinationis
organon, quale Labanis fuit, an aliud quoddam tūm
fuerit consultum, exempto omni dubio N. L. Con-
suluisse idola, eademq; ipsis respondisse, meridiei luce
hīc clarius est. Et Drusius ad h.l. תְּרָפִים indicabant res
futuras; item loquebantur humano more: quod fiebat arte
Astronomica, vel certè Magica Demoniacæ. Similes fe-
rè imagines superiori adhuc seculo ab Ægyptiis & A-
rabib⁹ fabricatas, testatur disertè Marsilius Ficinus, Li-
bro de vita cœlitùs producenda, cap. XIII.

38. LXX emphaticè reddunt τὰς ἀποφεγγού-
τας i.e. breviter & concisè loquentes: quod concinnè Dæ-
moniorum convenit Oraculis. Vulgatus posuit simula-
cra: quod iterum observandum contra verba Bellar-
mini, qui scribit: Semper, ubi Latinus interpres ponit ^{Bellarmino} ni alia cer-
simulacra, in Græco est εἰδωλα Lib. II. de Reliq. Sanctor. spitatio.
cap. V. cum hīc in Græco non εἰδωλα legamus. Cōfer,
quæ diximus suprat̄. 20. ad 1. Sam. XIX. ubi v. 16. in
Lat. est simulacrum; cùm apud Græcos ibi videamus
τὰ κενοτάφια.

39. Et hæc in præsentide Teraphim, ijsq; Scri-
pturæ locis, in quibus hæc vox occurrit. Hīc Σὺν τῷ ἡ-
παλάμῳ, quiescimus, & expetimus cum Philosopho,
τοῖς παρελελευμένοις συγγνώμησι.

COROLLARIA.

Cum Israelitæ, ex Ægypto abeuntes, vestes ac istrumenta argentea atq; aurea, sibi ab Ægyptiis commoda- ta, secum abstulerunt. *Exod. XII. v. 35, 36.* fur- tum non commiserunt.

II. De S. Apostolo Paulo comperimus, fuisse cum σκηνοποιὸν τὴν ἔχυλην, scēo factoriæ artis, ut Interpres vulgatus exposuit, Act. XIX, v. 3. Quid per σκηνοποιὸν intelligatur? ab Expositorib; disquiritur. *Syrus reddit:* Πέδον conficien- tem tabernacula, ut exponit Buxtorfius: Chry- sostomus: σκηνοπόραφον, consutorem tentoriorum, è pannis nimiriū lineis, aut laneis, vel maximè è pellibus, *Homil. V. de S. Paulō.* Origenes: Pau- lus arte erat faber tabernaculorū; qualium usus, in plagiis Orientalib; fervidissimis Solis radiis: maximè expositis, fuit frequentissimus. *Hom. XVII. in Num.. Arator:*

*Nec vacat ars Pauli, socio celebrata sub ipso
secreti virtute boni: tentoria quippe
fortia nobilibus fabricabat in aggere textis,
Longius hæc abiens peregrinus ubiq; rati-
or erigit, atq; hyemes solesq; his pellibus arcet.*

*Qui Paulum faciunt restionem, illi pro σκηνο-
ποιῷ ma-*

malè legerunt. Qui verò Paulo, viro, ut videtur, nec ignobili, nec inerudito, vacare opificio licuerit? ulterius indagandum. Rabbini hīc nos erudire conantur, qui tradūt: *R. Gamalielē, S. Pauli Præceptorem, in Doctrina Fratrū, vehemēter cōmendasse, & mandasse; ut, Sacras qui litteras addiscerent, op̄ simul aliquod possent exercere: & procliviores esse ad peccādum, qui id prætermisſent. Tradūt etiā, notāte Baronio, ad annum Christi LIII. Schemaja & Althalion;* communem quandam legem illis fuisse præscriptam, qui Sacras vellent litteras profiteri; ut manuale quoddam opificium addiscerent; quo vitam, sicubi opus, possent sustentare. Ita par nobilissimorum Rabbinorum, *Jochanna & Judas* hujusmodi opificiis celebrantur, ille sutoriā, hic pistoriā. Non verò indifferenter omnia opifica Judæis placent. Ita enim *Abba Guria*; Nunquam doceat homo filium suum, ut sit mulio, camelio, tonsor, nauta, pastor, caupo; quod opificium ipsorum, sit opificium latronum, i. e. plerumq; malitiosum & fraudulentum. Addunt etiā Apellæ, laniones, ac non sine atroci contumelia, *Medicos*. De illis scribunt: *Pro-bissimus lanionum, est socius Amaleki: de his: Optimus Medicorum ad Gehennam pertinet. Si ul-*

Io unquam tempore, certe hoc nostro opus es-
set, una cum litteris opificium addiscere: ut
islæ famelicæ ab hoc saturo nutrimentur.

III. Patres, in rebus historicis, quandoq; Scriptoris alicuius vetustioris verbis, non satis accurate expensis, abreptos, à vero devi-
âste, indicio est manifesto Historia Græcorum LXXII. (ut vocantur) V. T. Interpretum, ab ipsis descripta: in qua multa haud firmius co-
hærere, quām funem ex arenā contextum, di-
ligentes hujusmodi rerum æstimatores, de-
prehendunt: ut quidam non sine causâ dubi-
tent, an versio V. T. Græca LXXII Seniores
habuerit auctores?

IV. Magistratus Politicus potestatem,
jure Divino, non habet, subditas suos ad Rel-
igionem, vi externa, cogendi. Unde præcla-
rè Tatianus, oratione contra Græcos: Προστάθε
Φόργε πλεῖν ὁ βασιλεὺς, ἐποιητὸς παρέχω. δελένειν ὁ δεσπό-
της καὶ ὑπηρετεῖν, τὴν δελεῖαν γνώσκω. Τὸν μὲν ἀνθρωπὸν
αὐτοφωπίνως λιμητέον. Φοβητέον δὲ μόνον τὰν Θεὸν; εἰτις αὐτοφω-
πίνωις δὲ καὶ εἰν ὁρατὸς ὁ φειδαλμοῖς, τέχνη τελητῆρος. τὰς τον μόναν
ἀρνεῖσθαι κελευόμενος, εἰ πειθήσομαι, τεθνήξουμαι δὲ μᾶλλον,
ἴνα μὴ ψέυσης καὶ ἀχάρεις διποδειχθῶ. id est: jubet
Rex tributa pendere, paratus exhibeo; dominus ser-
vire & ministrare, servitutem agnosco: homo enim
humano more colendus: timendus verò solus Deus,
qui

qui humanis non est conspiciendus oculis, non arte
comprehendendus. Hunc solum si abnegare jubear,
non parebo: moriar potius; ne mendax & ingratus
deprehendar.

V. Committens aliquid contra con-
scientiam, sive rectam eam, sive erroneam;
peccat.

Qui sua committit peraratis semina sulcis,
Hunc justo recreat tempore larga seges,
Et tibi, qui jam nunc sacris operaris in agris,
MALSI, lux veniens fœnora certa dabit.
Quò pejora premunt terras discrimina, tanto
Munia majori sunt peragenda fide.

Johan. Major.D.

Quicquid Cimmeriis latuit tot secla tenebris,
lectoribus non pervium scrutantibus;
hoc, ductus NOSTRI dextrâ solerte DILHERRI,
haud difficulter erutum Tu publicas.
Fœda TERAPHINI vulgas mysteria cultus,
Et monstrasi complura sunt Gentilium.
Berge, bono Ductore tuo, sublimius ire;
ut consequaris alta Fama culmina;

&c

**Et nomen, magno quod JURA dedere PARENTI,
hoc SACRA conferat TIBI scientia.**

MALSIANA

Ex antiqua familiâ oriundo juveni, bona indolis & spei, in Sacrarum literarum studio omnia fausta appreccatur. Sis aliquando Ecclesiae Christi fulcrum, gentilium cultuum profligator, verorum assertor, Patriq; Cancellario Ducali Saxonico, in canâ senectute honori & gaudio. Hoc voto benevolentiam.

testatur

Guernerus Rolfinck Ph.Medic.

**Doct. Practicæ & Chimicæ
Profess. Publicus.**

Qualis erat Genitor, sub florescentibus annis, per volvens animo nil nisi magna suo; talis ut ipse cluas, et ate vidente, diurno sudori noctis subde silentis opus.

Et benè res haber! ac viridi tua messis in herba est.

Nascitur hinc magnos spes opulenta Patri.

Lmq; F. Commensalı dilecto

*Johan. Michael Dil-
herrus P.P.*

FINIS.

Coll. doss. 17. 26, inv. 52